

A Kanadai Királyi Társaság (Royal Society of Canada / Société royale du Canada)

Kezdetek

Észak-Amerika  szaki részén a 17. században telepedtek meg tartósan az európai hatalmak. A ma Kanadának hívott hatalmas területet – méretét tekintve ez a Föld második legnagyobb országa – az angolok és a franciák kezdt k el benépesíteni. A mintegy két évszázadon keresztül d l  küzdelmekből végül egy alapvetően kettős, angol-francia kultúrájú ország körvonalai kezdtek el kibontakozni, m g a 19. század el  felében.

Az 1867-ben az angol parlament által elfogadott Brit  szak-amerikai gyarmatokról sz l  törvény (British North America Act, 1867) alapján az ottani brit gyarmatok egy közös un  – egy szövetségi állam – létrehozását határozták el. Ebben az államban – b r a brit fennhatóság alatt és brit minta alapján jött létre – a kultúrában és a tudományos életben kezdettől fogva érvényesült a francia hatás is.

B r a ma Kanad hoz tartozó területek csatlakozása évekig – egyes esetekben évtizedekig elhúzódott –, az egységes kulturális és tudományos intézményrendszer kiépítése már röviddel a föderáció kimondását követően megindult. Lord Lorne (1845-1914), aki 1878 és 1883 között Kanada 4. f korm nyz jak nt szolgált, már az 1870-es évek végén hitet tett egy a tudomány m vel s t célzó nemzeti intézmény megalapítása mellett. A Kanadai Királyi Társaság az   személyes pártfogásával jött létre 1882-ben. Az alapítást 1883-ban a kanadai parlament külön törvénnyel hagyta jóvá.

A Társaság alapvető céljai – a törvény szerint – a következők voltak: a.) „*az irodalom és a tudomány (vagyis a társadalom- és reáltudományok) tanulmányozásának és kutatásának ösztönzése*”; b.) tudományos folyóirat megjelentetése éves vagy féléves gyakorisággal; c.) díjak alapítása és kiosztása a Kanadát érintő, „*már megkezdett, illetve elvégzett kutatások támogatására*”; d.) egy levéltárat, néprajzi, régészeti és természettudományi gyűjteményt egyaránt tartalmazó múzeum felállításának elősegítése. A törvény alapján a Társaság minden évben jelentésben köteles beszámolni a működéséről a főkormányzó, illetve az országgy l s számára.

Szerkezet

A Kanadai Királyi Társaság létrehozatalakor az alapítók előtt k t példa lebegett: a brit Királyi Társaság (1660), illetve a francia Institut de France (1795). Az angol és francia hatás  gy a szervezet egészén érezhető nyomot hagyott. Az el  vezető-párosban az elnök angol, az alelnök francia nemzetiségű volt, és a vezetőségben jelenleg is mind a francia, mind az angol nemzetiségű tud sok képviseltetik magukat.

A Társaság eredetileg négy szakosztállyal jött létre:

- I. Francia Irodalom, Történelem  s Rokontudom nyok Osztálya
- II. Angol Irodalom, Történelem  s Rokontudom nyok Osztálya
- III. Matematikai, Fizikai  s Kémiai Tudományok Osztálya
- IV. Földrajz-  s Biol giatudom nyok Osztálya.

A szervezet ma is négy szekcióból áll (amelyek közül hármat akadémiának, egyet pedig kollégiumnak neveznek), amelyek viszont további osztályokra bomlanak:

- a.) a Művészetek Akadémiája
- b.) a Társadalomtudományok Akadémiája
- c.) a Természettudományok Akadémiája
- d.) a Fiatal Tudósok és Művészek Kollégiuma

A Társaság eredetileg nyolcvan taggal kezdte meg a működését, jelenleg a taglétszám 2600 fő körül mozog (amelyből mintegy 360 fő a fiatalok kollégiumának tagja).

Fontos hangsúlyozni, hogy a Társaság nem a legkorábbi alapítású szervezet, de kezdettől tudományos ernyőszervezetnek tekintette magát, így valamennyi, Kanadában működő tudományos társaság meghívást kapott, hogy képviseltesse magát, és vegyen részt a Társaság tevékenységének formálásában.

A Királyi Társaság – némileg megváltozott formában – tulajdonképpen ma is a fenti elvek alapján működik. Vagyis egyszerre nyitott az angol és a francia kultúrára, a két nyelvet munkanyelvként egyaránt használja.

Ugyancsak fontosnak tartja a nemzeti szintű tudományos kapcsolatok kialakítását, nemcsak az egyetemekkel, hanem a helyi tudományos társaságokkal is. Ez azt jelenti, hogy valamennyi jelentős felsőoktatási intézmény és a Kanadai Tudományos Tanács is tagja a szervezetnek, amelyhez szabadon csatlakozhatnak más tudományos egyesületek is.

A szervezeti struktúra némi módosuláson ment át az utóbbi időben. A vezetőség – ahogy a feladatok specializálódtak – több fővel is kibővült (például: pénztáros, titkár, nemzetközi titkár).

A Társaság központi döntéshozó szerve a Tanács. Ez a szerv jogosult – többek között – a szervezeti struktúrával, az elismerésekkel és díjakkal, a Társaság ingatlanával kapcsolatos döntések meghozatalára, illetve a költségvetés jóváhagyására.

Az évente kétszer ülésező Tanács ülései között a kilenc tagú Végrehajtó Bizottság jár el, ebben a szervezet alapszabályban meghatározott tisztségviselői és delegált tagok egyaránt részt vesznek. A Végrehajtó Bizottság elnöke a Társaság Igazgatótanácsának elnöke (vagyis a Társaságon belül szétválik a szakmai (elnök) és az operatív (igazgatótanácsi elnök) vezetés.

A Társaság tisztségviselőinek egy részét – így az elnököt és az alelnököket – az akadémiák és a kollégium rotációs rendszerben, illetve egyenlő arányban választja a saját tagjai közül. Külön reszortot visz a pénztáros, a (szervezési ügyekért felelős) titkár, illetve a nemzetközi ügyekért, a szakértői panelért, valamint a kommunikációért felelős titkárok.

Tagság

A Társaságnak a.) rendes; b.) tiszteletbeli; c.) különlegesen megválasztott és d.) külföldi, valamint e.) intézményi tagjai vannak. Az első három esetben a tagság általános feltétele a kanadai állampolgárság, a külföldi tagoknál pedig pont ennek a hiánya a mérvadó. A különlegesen megválasztott tag kategóriája tulajdonképpen a tiszteletbeli tagság egy különleges eseteként is felfogható, ugyanis ilyen taggá a kanadai közéletben tevékenykedő olyan személyeket választanak meg, akiknek teljesítménye kivételes értéket képvisel a Társaság céljainak előmozdítása szempontjából. Az intézményi tagok közé kormányzati vagy

magánalapítású szervezetek egyaránt beléphetnek. Az ebbe a kategóriába tartozó tagok saját képviselőt küldenek a Társaságba, aki a szervezet nevében a szavazatát leadhatja.

Itt kell továbbá megemlíteni a Fiatalok Kollégiumának tagságáról is, ugyanis ennek létesítési feltétele, hogy a tagságot a PhD megszerzésétől számított tizenöt éven belül kérelmezzék. A tagjelöltnek a megválasztás időpontjában kanadai állampolgársággal kell rendelkeznie. A tagság cserélődését segíti elő az a szabály, hogy a tagsági jogviszony legkésőbb hét évvel a taggá válást követően megszűnik.

Magyar vonatkozások

„Magyar-Kanada ...ma már számottevő tényezője a külföldre szakadt magyarságnak” – írta 1930 körül a születőben lévő új országról a kanadai magyarság korai krónikása, Paizs Ödön. Az ide vándorlók nagy része hosszú időn át *„egyszerű földműves ember [volt], akit a föld vi[t]t ki a másik világba.”* A II. világháborút követően több nagyobb hullámban partra szállók között viszont sok értelmiségi is érkezett, és ez a fajta beáramlás ma sem szűnt meg teljesen. Ennélfogva a több mint háromszázötvenezer fős magyar közösség a tudományos élet számos területén felülreprezentált, így viszonylag nagy számban van jelen a kanadai tudományos élet legfontosabb intézményében, a Kanadai Királyi Társaságban is.

Csak néhány példát említve: a kiváló, ám mára szinte teljesen elfeledett magyar jogtörténész, Sándorfy Kamil (1880-1953) fia, *iff. Sándorfy Kamil* (Camille Sándorfy, 1920-2006) Kanadában (még hozzá Montreálban) lelt új otthonra az 1950-es évek elején. Sándorfyt apjától eltérően a reáltudományok foglalkoztatták, és az ország egyik legtekintélyesebb kémikusaként vonult nyugalomba. Viszonylag fiatalon, 47 éves korában, 1967-ben a Társaság tagjává választották.

Szabó Dénes (Denis Szabo, 1928-2018) professzort viszont elhunytát követően a kanadai kriminológia megalapozójaként búcsúztatták pályatársai. Őt is egészen korán, már 1973-ban tagjává választotta a Királyi Társaság.

Végül pedig érdemes megemlíteni, hogy a magyarság más tudományterületeken is élvonalbeli tudósokat adott a kanadai tudományos életnek. Így például a pályáját Magyarországon kezdő *Nagy Andrást* (1951) az összejtudatással kapcsolatos eredményeinek köszönhetően 2014-ben választotta tagjai sorába a Társaság.

Domaniczky Endre